

Руслана КРАВЧЕНКО,
здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: Дмитро МЕЛЬНИЧУК,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри психології та соціального забезпечення
(Державний університет «Житомирська політехніка»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ КРИЗ СТОСУНКІВ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Події війни та життя в умовах постійного стресу, реальної загрози життю та здоров'ю, змінили природний процес життєдіяльності українських сімей. Спричинена війною соціальна ситуативна криза тією чи іншою мірою вплинула на становище родин, дитячо-батьківські відносини, сімейні стосунки та психологічний стан членів сім'ї. Трагічні події у державі, загибелі військових та цивільних, руйнування інфраструктури, вимушені переміщення, необхідність підтримувати сімейні стосунки на відстані, обмеження прав і свобод та відсутність відчуття безпеки загострюють проблеми сімей, послаблюють шлюбні та родинні зв'язки, провокують розгортання криз стосунків. Особливо вразливими до криз стосунків є сім'ї українських військовослужбовців, які через необхідність одного чи кількох членів сім'ї виконувати службові обов'язки стикаються із відчуттям безпорадності, страхом та тривогою через ймовірність втрати близької людини.

За результатами проведеного дослідження можемо констатувати, що натепер відсутня необхідна кількість досліджень щодо впливу війни на стосунки у сім'ях. Втім, ця проблематика є предметом вивчення зарубіжних вчених: Е. Берджесса, Дж. Шваба, Дж. Айс, К. Хаузер, А. Граціано. В Україні увага дослідників зосереджена, здебільшого, на кризових явищах та

конфліктності у родинях учасників АТО/ООС (дослідження фахівців Інституту демографії та проблем якості життя НАНУ, розробки Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України). У своїх дослідженнях автори оперують поняттями «сімейна криза», «криза сімейного розвитку», «криза стосунків у сім'ї».

Криза сімейного розвитку – це психологічний стан сім'ї, що супроводжується депресивністю, незадоволеністю сімейними стосунками, складним вирішенням проблем особистісного та міжособистісного характеру та пов'язаний із переходом сім'ї з однієї фази розвитку в іншу [3, с. 29]. Натомість, сімейна криза – явище загострення родинних суперечностей, різкого погіршення ритму сімейного життя, коли звичні способи реагування членів родини не розв'язують проблеми [5, с. 106].

Сім'ї військовослужбовців – категорія сімей, члени яких постійно стикаються із особливостями побудови стосунків через специфіку несення служби у Збройних Силах України. Серед соціально-психологічних особливостей сімей військовослужбовців такі:

- підпорядкованість укладу сімейного життя специфіці несення служби;
- високий рівень адаптивності до змін оточення та, як наслідок, стресостійкість до соціальних проблем облаштування на новому місці;
- соціальна деривація, обмеженість контактів через специфіку несення служби чи часті зміни місця проживання;
- емоційна стійкість і витримка дружин військових;

- значущість домашнього затишку для військовослужбовця через високу напруженість, відповідальність, складні умови несення служби [1, с. 237].

Сім'ї військовослужбовців особливо вразливі до розгортання та ускладненого перебігу нормативних та ненормативних криз стосунків під час війни, адже через тривалу відсутність одного з членів подружжя загострюються психологічні, емоційні, побутові, сексуальні проблеми в родині. Як стверджує Л. Слюсар, часто відбувається поступова руйнація шлюбних зв'язків, що у перспективі призводить до зростання рівня розлучуваності [4, с. 11]. Вагомим чинником, що призводить до криз стосунків та конфліктів у родині, є трансформація сімейних ролей, коли обов'язки одного члена родини переймає інший, наприклад, дружина виконує функції батька. Як наслідок, повернення чоловіка до системи сімейних стосунків може спричиняти ускладнення у спілкуванні та бути причиною конфліктів. Під впливом психотравмуючих подій, проживання в режимі «виживання» та необхідності забезпечення базових потреб, почасти, у родині накопичена агресія виливається на більш слабких та беззахисних: дітей, жінок, людей літнього віку [6, с.558].

На розгортання криз стосунків у родині військових значний вплив має надмірна нервово-психічна напруга через війну, зростання «сімейної тривоги», що стає основою для гострих афективних реакцій, розвитку реактивної депресії. Гострі, повторювані психотравмуючі переживання можуть призводити до різного типу клінічних патологій. Порушення життєдіяльності сім'ї гальмує розвиток особистості, обумовлює виникнення стану незадоволеності. Війна загострила проблеми у площині взаємин

військовослужбовців та їх літніх батьків, оскільки через мобілізацію та тривалу відсутність зменшується обсяг економічної та інструментальної підтримки. Через загибель воїнів родини часто стикаються з кризою втрати члена сім'ї, набуваючи складного та глибокого емоційного досвіду. Контекст же воєнного конфлікту надає горюванню особливо гострого характеру, що зумовлюється природою втрати, її раптовістю та масштабністю [2, с. 137].

Сім'я, як традиційний та стійкий інститут суспільства, відіграє важливу роль у збереженні населення, психоемоційній підтримці у період війни. Результати проведеного дослідження підтверджують, що сім'ї українських військовослужбовців відрізняються рядом соціально-психологічних особливостей. При цьому, війна загострює сімейні суперечності та проблеми, стає однією з причин вразливості до розгортання та ускладненого перебігу нормативних та ненормативних криз стосунків. Тож, високої актуальності набуває необхідність подальших досліджень щодо особливостей відносин у сім'ях військовослужбовців під час війни, віднаходження ефективних шляхів та засобів подолання криз стосунків у сім'ях військовослужбовців, розроблення ефективних програм психологічної підтримки та соціальної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лелека Р.О., Миропольцева Н.І. Профілактика та вирішення конфліктів у сім'ях військовослужбовців. *Габітус*. Випуск 60. 2024. С. 236-239.
2. Парасей-Гочер А.О., Зуйков В.О. Особливості переживання втрати членами сім'ї загиблого воїна. *Габітус*. Випуск 55. 2023. С. 131-138.

3. Посвістак О.А. Психологічні концепції представників основних шкіл психології та напрямів системної сімейної психотерапії як підґрунтя становлення психології сім'ї. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 4. С. 162-167.

4. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 2 (52). С. 3-20.

5. Столярчук О.А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.

6. Шинкаренко І. Сім'я в умовах війни: психологічні, психосоціальні та психопатологічні проблеми. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 550-557.